

7. ГЕОГРАФІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

7.1. Інноваційна діяльність промислових підприємств України

Світовий економічний розвиток характеризується поглибленням процесів глобалізації й виникненням світового господарства, коли виробництво промислових товарів перетинає національні кордони. У відповідь на виклики, створенні цією глобальною економічною тенденцією, національна промисловість постала перед вибором: залишитися на низькотехнологічних і трудомістких виробництвах, які у ході спеціалізації та географічної фрагментації світового господарства зазвичай переносяться на територію країн, які розвиваються, що загрожує перспективою деіндустріалізації [6, 12], або активізувати інноваційну діяльність у промисловості. Другий шлях вважається [1-5, 14] найбільш ефективним засобом підвищення конкурентоспроможності підприємств та включення їх у глобальні ланцюжки формування вартості на більш вигідних засадах.

Ситуація з інноваційною діяльністю у промисловості тривалий час залишається складною не в останню чергу завдяки тому, що в Україні зберігається розрив між заявленими політико-економічними заявами та їх реалізацією. Досі інноваційна діяльність не сприймається промисловими підприємствами як основний шлях до створення конкурентних переваг для отримання прибутку. І.Ю. Підоричева [11] вважає, що це закономірна тенденція, зважаючи на особливості економічної системи України, орієнтованої на підпорядкування політики економічної трансформації країни не національним інтересам, а зиску вузького кола суб'єктів господарювання, наближених до влади. Слабкість економіки і сукупність сформованих негативних умов господарювання (масова корупція, бюрократія, процвітання рейдерства, потужна система «відкатів» як одного з елементів тіньової економіки) виступають чинниками зниження зацікавленості керівників промислових підприємств в інноваціях [11, с. 61].

У 2017 році інноваційною діяльністю в промисловості займалися 759 підприємств, що становить лише 16,2% обстежених промислових підприємств [10], що значно нижче мінімального 25-відсоткового порогового показника [13, с. 125]. За останні 10 років (рис. 7.1) ця частка коливалася від 12,8% (2009) до 18,9% (2016), що свідчить про тривалу стагнацію в інноваційній активності промислових підприємств України. Причому навіть серед так званих «інноваційно активних» промислових підприємств далеко не всі займалися провадженням інновацій. Так, у 2017 році лише 88,5% упроваджували інновації (або 14,3% усіх обстежених промислових підприємств). За цей рік ними було впроваджено 2387 видів інноваційної продукції, з яких менша частина – 477 були новими для ринку, натомість більшість – 1910 видів стали новими лише для підприємства.

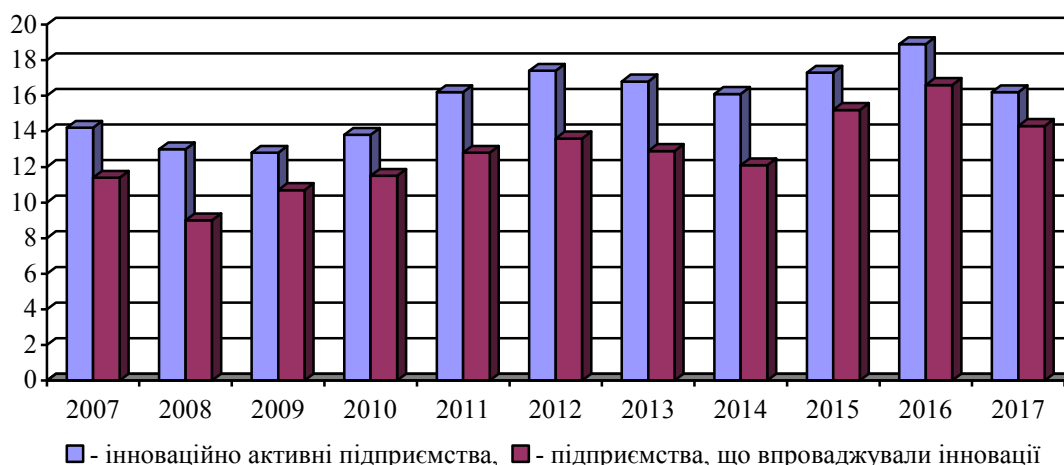

Рис. 7.1. Частка інноваційно-активних підприємств та підприємств, що впроваджували інновації (% від загальної кількості промислових підприємств)

Джерело: Наука, технології та інновації, 2018

У розрізі видів економічної діяльності, які вирізнялися найбільшою інноваційністю, слід виокремити виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – 53,8%, виробництво транспортних засобів (крім автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів) – 37,1%, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції – 34,0%, виробництво напоїв – 25,9%, електричного устаткування – 25,2%, виробництво хімічних речовин і хімічної продукції (25,0%).

У 2017 році на інновації підприємства витратили 9,1 млрд. грн., у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 5,9 млрд. грн., на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,2 млрд. грн., на придбання існуючих знань від інших підприємств або організацій – 20 млн. грн. та на інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій (інші витрати), – 1,0 млрд. грн.

Із загальної кількості різновидів впровадженої інноваційної продукції 751 припадало на нові види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо, з яких 30,5% були новими для ринку. Інноваційні продукти впроваджувалися, перш за все, на підприємствах з виробництва машин і устаткування (крім виробництва комп'ютерів, електронної, оптичної продукції, електричного устаткування та транспортних засобів) – 23,9%, харчових продуктів – 21,4%), основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (7,8%).

Кількість впроваджених у виробництво інноваційних технологічних процесів (нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції) становила 1831, серед яких 611 технологічний процес можна було віднести до маловідходних/ресурсозберігаючих. Названі процеси, в основному, впроваджувалися на вказаних підприємствах з виробництва машин і устаткування (18,8%), добування природного газу (17,7%), виробництва

готових металевих виробів, крім машин і устаткування (13,4%) та при виробництві харчових продуктів (7,9%).

Слід відзначити, що із 759 підприємств, які здійснювали інноваційну діяльність, у 2017 році лише трохи більше половини – 59,3% (450 підприємств) реалізовували інноваційну продукцію. Серед них лише 171 підприємство створювали продукцію на експорт. За цей рік промислові підприємства України реалізували інноваційної продукції суму на 17,7 млрд. грн. у т.ч. експортували її на 5,5 млрд. грн. Однак лише кожне четверте підприємство реалізовувало продукцію, нову для ринку, а її обсяг становив 4,5 млрд. грн. (у т.ч. 41,5% – на експорт). Значно більша кількість підприємств (83,8%) реалізувала продукцію, що була новою лише виключно для підприємства. Такої продукції протягом 2017 р. було створено на 13,2 млрд. грн. (з них продукції на суму 3,7 млрд. грн. було поставлено за кордон).

З метою здійснення інноваційних нововведень у 2017 році 170 підприємств придбало 832 нові технології, з яких 129 було закуплено за межами України. Із загальної кількості технологій 386 придбано з устаткуванням, з яких 81 – за межами України; 305 нових технологій стало результатом досліджень і розробок (у т.ч. 10 – за межами України), 110 надійшли за договорами на придбання прав на патенти, ліцензіями на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей (у т.ч. 36 – за межами України), 10 – за угодами на придбання технологій та know-how (у т.ч. 2 – за межами України) і 12 – разом з цілеспрямованим прийомом на роботу кваліфікованих фахівців. У результаті інноваційної діяльності 8 промислових підприємств створили нові технології, з яких 59 було передано іншим підприємствам, у т.ч. 2 – за межі України.

7.2. Методика оцінки інноваційної діяльності промислових підприємств України

Для визначення рівня інноваційної діяльності промислових підприємств регіонів України була застосована методична процедура, що складалася з кількох послідовних стадій: 1) відбір індикаторних показників, що відображають рівень терціаризації економіки; 2) приведення різнопланових показників до єдиного стандартизованого вигляду через процедуру нормування; 3) розрахунок інтегрального коефіцієнту інноваційної діяльності промислових підприємств регіонів. Таку методику раніше з успіхом було використано для оцінки географії процесів терціаризації та інформатизації в економіці України [7-9].

Для вивчення особливостей та тенденцій розвитку інноваційної діяльності промислового сектору економіки адміністративних регіонів України нами було використано 15 часткових показників, що характеризують різні аспекти такої діяльності (усі наукові, технологічні, організаційні, фінансові і комерційні дії,

що реально приводять до здійснення інновацій або задумані з цією метою, також дослідження і розробки, не пов'язані прямо з підготовкою конкретної інновації). Зокрема це: 1) кількість організацій, які здійснювали науково-дослідницькі та дослідницько-конструкторські роботи (НДДКР); 2) кількість дослідників, задіяних у виконанні НДДКР; 3) витрати на виконання НДДКР (до витрат включають витрати на оплату праці, матеріальні витрати та інші поточні витрати, капітальні вкладення, за винятком суми амортизаційних відрахувань на повне відновлення основних засобів).

Також було враховано показники, що характеризують створення нової інноваційної продукції (новою для ринку є така інновація, коли підприємство, що її впровадило першим, виводить інновацію на свій ринок, під яким розуміють уявлення самого підприємства про нього, можливо, з урахуванням географічного аспекту чи типової серії продуктів, що є конкурентами цієї продукції; мінімальний рівень новизни для зарахування до категорії «інновація» визначають як нову для підприємства – такий продукт вже можна використовувати (виготовляти) на інших підприємствах, але якщо він є новим або істотно поліпшеним для даного підприємства, то така зміна розглядається для нього як інновація); 4) кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю у 2017 р.; 5) витрати на інноваційну діяльність; 6) кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації у 2017 р. (під впровадженням розуміється введення у вживання будь-якого нового або значно вдосконаленого продукту (товару, послуги) або процесу, нового методу маркетингу чи нового організаційного методу в діяльності підприємства, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків); 7) кількість впроваджених інноваційних технологічних процесів; 8) кількість найменувань впроваджених інноваційних видів продукції; 9) кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію (інноваційна продукція – це продукція, яка є новою або значно удосконаленою в частині її властивостей або способів використання. Новими продуктами вважають товари та послуги, що суттєво відрізняються своїми характеристиками або призначенням від продуктів, що виготовлялися підприємством раніше. Значні покращення можуть бути здійснені за рахунок змін в матеріалах, компонентах та інших характеристиках виробів, що покращують їхні властивості. Сюди включаються й значні вдосконалення в технічних характеристиках, компонентах і матеріалах, у вбудованому програмному забезпеченні та інших функціональних характеристиках); 10) частка інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції; 11) кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межі України; 12) кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, протягом 2012-2014 років; 13) частка (%) працюючих на інноваційно-активних підприємствах; 14) частка (%) підприємств, які отримували державну фінансову допомогу для інноваційної діяльності; 15) частка (%) підприємств, що мали інноваційного партнера у країнах Європи (табл. 7.1).

Як видно з табл. 7.1. серед окремих регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Харківській, Тернопільській, Миколаївській, Черкаській, Кіровоградській, Івано-Франківській, Сумській, Запорізькій областях та м. Києві. Найбільше коштів на інновації витрачено підприємствами м. Києва, Запорізької, Дніпропетровської та Харківської областей. Найбільшу ж кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах Харківської (16,6% загальної кількості впроваджених видів інноваційної продукції), Запорізької (13,4%), Львівської (10,3%), Сумської (9,1%) областей та м. Києва (8,3%). Кількість упроваджених інноваційних технологічних процесів (нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції) становила 1831, найбільше з яких впровадили підприємства м. Києва (30,0%), Харківської (12,6%), Сумської (12,3%), Запорізької (7,8%) та Дніпропетровської (5,8%) областей.

Таблиця 7.1

Показники розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств регіонів України

	Організації, які здійснювали НДДКР	Кількість дослідницьких, задіяних у виконанні НДДКР	Витрати на виконання НДДКР (млн. грн.)	Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю протягом 2012–2014 років	Кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю у 2017 р.	Витрати на інноваційну діяльність (млн. грн.)	Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації у 2017 р.	Кількість впроваджених інноваційних технологічних процесів	Кількість найменувань впроваджених інноваційних видів продукції	Кількість підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію	% інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції	Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межами України	% прагнучих на інноваційно активних підприємствах	% підприємств, які отримували державну фінансову допомогу для інноваційної діяльності	% підприємств, що мали інноваційного партнера у країнах Європи
Україна	963	59392	13379,3	4084	759	9117,5	672	1831	2387	450	0,7	179	41,2	3,1	9,2
Вінницька	22	445	44,8	146	24	100,4	15	15	52	14	0,9	6	36,1	3,8	7,6
Волинська	9	277	18,4	74	17	162,1	16	8	7	12	0,3	5	25,1	0	4,8
Дніпропетровська	54	5604	2261,9	343	51	1127,3	46	107	84	18	0,1	10	49	1,8	5,9
Донецька	18	170	13,2	45	22	725,3	22	69	101	13	1,3	6	37,2	8,2	14,3
Житомирська	9	302	28,1	99	23	10,4	23	13	20	20	0,5	8	35,8	3,4	7,9
Закарпатська	8	344	55,2	66	12	26,2	12	7	8	9	1,8	6	20,2	4,7	20,9
Запорізька	31	1508	914,1	244	42	1393,4	37	142	319	31	2,4	17	58,6	1,4	6,5
Івано-Франківська	17	483	28,1	134	28	134,2	23	23	109	14	0,4	9	41,5	6,8	6,8
Київська	30	1120	299,3	268	37	289,7	37	38	116	22	0,8	8	32,4	3,8	20,5
Кіровоградська	15	382	75,6	84	24	504,2	15	16	36	13	1,8	5	31,3	7,1	2,9
Луганська	15	186	29,3	6	7	20,2	5	4	11	3	0,1	0	26,2	3,8	26,9
Львівська	75	3622	366	304	48	310	47	41	247	24	0,8	11	31,4	2,4	11,6
Миколаївська	26	1023	349,3	109	25	324,9	16	29	19	12	1	4	49,8	4,2	9,9
Одеська	48	2173	270,3	215	36	150,1	35	50	53	17	0,3	5	27,9	5	8,8
Полтавська	22	878	66	60	27	68,2	23	31	86	19	0,2	7	50,3	3,6	3,6
Рівненська	11	275	13,7	149	8	7,3	7	8	6	3	0	0	39,2	1,8	7,3
Сумська	16	1098	160,7	65	24	598,5	18	225	217	17	2	10	44,8	0	10,1
Тернопільська	13	302	19,2	78	25	109,7	25	78	39	9	0,8	2	40	10,3	5,9
Харківська	149	9988	2399,4	457	111	890,9	105	230	396	77	2,2	29	49,2	3,4	10,2
Херсонська	21	509	73,6	73	15	56,1	15	24	80	10	1,5	4	39,9	8	8
Хмельницька	8	321	17,5	80	8	24,6	8	7	7	4	0,1	1	23,4	4,5	6,8
Черкаська	20	449	97,4	85	32	124,7	31	30	53	23	1,1	12	26,4	0	5,9
Чернівецька	18	641	68,3	66	8	26,1	8	12	25	7	0,9	1	16,9	4,8	19
Чернігівська	14	284	44,3	101	10	71,7	10	75	97	7	1	2	25,2	4	8
Київ	294	27008	5665,6	733	95	1861,2	73	549	199	52	0,3	11	46,1	1,7	9,6

З метою стандартизації наведених вище різномісних показників нами була виконана процедура їх нормування. Існують різні методики переведення абсолютних різномасштабних значень у відносні індекси. Наприклад, таке

переведення може бути здійснене з використанням «методу відхилень» [9], який дозволяє розрахувати комплексний коефіцієнт вагомості відхилень показника рівня інноваційної діяльності промисловості регіонів, на підставі чого визначається рейтинг кожної області в сукупності адміністративних одиниць України. Згідно цього методу для кожного *i*-регіону нами розраховано стандартизоване значення кожного з названих вище показників, яке змінюється від нуля до одиниці й характеризує ступінь діяльності промисловості певного регіону за тим чи іншим інноваційним напрямом, порівняно з їхніми найкращими значеннями в інших регіонах України, а інтегральний показник визначається як їх сума. Стандартизовані значення показників, обраховані в такий спосіб, а також розрахований інтегральний коефіцієнт інноваційності промисловості регіонів України, представлені у таблиці 2. Як відомо, значення нормованих показників, що дорівнюють 0 або 1, характерні для регіонів, що мають, відповідно, найменше і найбільше (найкраще) значення певного показника серед адміністративних одиниць України.

7.3. Географія інноваційної діяльності промислових підприємств України

Як можна бачити з таблиці стандартизованих значень (табл. 2), більша частина усіх нульових значень (одинадцять із двадцяти одного) характерні лише для двох областей: Луганської¹ (шість значень: найменша кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю як протягом 2012-2014 рр., так і у 2017 р., найменша кількість промислових підприємств, що проваджували інновації у 2017 р., найнижча кількість впроваджених інноваційних технологічних процесів та підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію) і Рівненської (п'ять значень: найнижчий об'єм витрат на інноваційну діяльність, найменша кількість підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію і найкоротший перелік найменувань впроваджених інноваційних видів такої продукції, найнижча частка інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції і найменша кількість підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію за межами України). Це красномовно вказує на рівень інноваційної діяльності промисловості названих регіонів.

Ще по два нульових стандартизованих значення припадає на Донецьку область, відображаючи тут найменшу серед адміністративних регіонів кількість дослідників, задіяних у виконанні НДДКР (тут у цій царині працює лише 170 фахівців) та найнижчий об'єм витрат на виконання НДДКР (лише 13,2 млн. грн.). Разом з тим, частка інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції тут залишається доволі високою (5-е місце

¹ Дані по Луганській та Донецькій областях наведені без врахування частини промислових підприємств, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях у цих областях.

серед регіонів України) та й за багатьма іншими показниками дана область не може вважатися аутсайдером.

По одному нульовому стандартизованому значенню припадає на Волинську область (найменша частка підприємств, які отримували державну фінансову допомогу для інноваційної діяльності), Закарпатську і Хмельницьку (найменша кількість, однакова з Донецькою областю, організацій, що здійснювали НДДКР), Кіровоградську (найменша частка підприємств, що мали інноваційного партнера у країнах Європи – лише 2,9%, тоді як у середньому по Україні цей показник становить 10%), Дніпропетровську, Сумську і Черкаську (у жодній з яких не було підприємств, які отримували державну фінансову допомогу для інноваційної діяльності) та Чернівецьку (найменша частка (%) фахівців, працюючих на інноваційно активних підприємствах – лише 16,9%, тоді як середньоукраїнський показник дорівнює 41,2%) області.

Таблиця 7.2

Стандартизовані значення показників розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств регіонів України

	Організації, які здійснювали НДДКР	Кількість дослідників, задіяних у виконанні НДДКР	Витрати на виконання НДДКР (млн. грн.)	Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю протягом 2012–2014 років	Кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю у 2017 р.	Витрати на інноваційну діяльність (млн. грн.)	Кількість промислових підприємств, що випрацювали інновації у 2017 р.	Кількість впроваджених інноваційних технологічних процесів	Кількість найменувань впроваджених інноваційних видів продукції	Кількість підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію	% інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції	Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межами України	% працюючих на інноваційно активних підприємствах	% підприємств, які отримували державну фінансову допомогу для інноваційної діяльності	% підприємств, що мали інноваційного партнера у країнах Європи	Сума	Сумарний індекс інновацій*
Вінницька	0,05	0,01	0,01	0,19	0,16	0,05	0,1	0,02	0,12	0,15	0,38	0,21	0,46	0,37	0,20	2,46	37,8
Волинська	0,00	0,00	0,00	0,09	0,10	0,08	0,11	0,01	0,00	0,12	0,13	0,17	0,20	0,00	0,08	1,10	11,1
Дніпропетровська	0,16	0,20	0,40	0,46	0,42	0,60	0,41	0,19	0,20	0,20	0,04	0,34	0,77	0,17	0,13	4,71	50,3
Донецька	0,03	0,00	0,00	0,05	0,14	0,39	0,17	0,12	0,24	0,14	0,54	0,21	0,49	0,80	0,48	3,79	16,5
Житомирська	0,00	0,00	0,00	0,13	0,15	0,00	0,18	0,02	0,04	0,23	0,21	0,28	0,45	0,33	0,21	2,23	26,6
Закарпатська	0,00	0,01	0,01	0,08	0,05	0,01	0,07	0,01	0,01	0,08	0,75	0,21	0,08	0,46	0,75	2,56	20,2
Запорізька	0,08	0,05	0,16	0,33	0,34	0,75	0,32	0,25	0,80	0,38	1,00	0,59	1,00	0,14	0,15	6,33	37,5
Івано-Франківська	0,03	0,01	0,00	0,18	0,20	0,07	0,18	0,03	0,26	0,15	0,17	0,31	0,59	0,66	0,16	3,01	32,4
Київська	0,08	0,04	0,05	0,36	0,29	0,15	0,32	0,06	0,28	0,26	0,33	0,28	0,37	0,37	0,73	3,97	32,3
Кіровоградська	0,02	0,01	0,01	0,11	0,16	0,27	0,1	0,02	0,08	0,14	0,75	0,17	0,35	0,69	0,00	2,87	36,6
Луганська	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0	0,00	0,01	0,00	0,04	0,00	0,22	0,37	1,00	1,68	26,2
Львівська	0,23	0,13	0,06	0,41	0,39	0,16	0,42	0,07	0,62	0,28	0,33	0,38	0,35	0,23	0,36	4,44	35,2
Миколаївська	0,06	0,03	0,06	0,14	0,17	0,17	0,11	0,05	0,03	0,12	0,42	0,14	0,79	0,41	0,29	2,99	35,9
Одеська	0,14	0,07	0,05	0,29	0,28	0,08	0,3	0,08	0,12	0,19	0,13	0,17	0,26	0,49	0,25	2,89	21,3
Полтавська	0,05	0,03	0,01	0,07	0,19	0,03	0,18	0,05	0,21	0,22	0,08	0,24	0,80	0,35	0,03	2,54	35,4
Рівненська	0,01	0,00	0,00	0,20	0,01	0,00	0,02	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,53	0,17	0,18	1,14	41,5
Сумська	0,03	0,03	0,03	0,08	0,16	0,32	0,13	0,41	0,54	0,19	0,83	0,34	0,67	0,00	0,30	4,07	41
Тернопільська	0,02	0,00	0,00	0,10	0,17	0,06	0,2	0,14	0,08	0,08	0,33	0,07	0,55	1,00	0,13	2,93	40,1
Харківська	0,49	0,37	0,42	0,62	1,00	0,48	1	0,41	1,00	1,00	0,92	1,00	0,77	0,33	0,30	10,12	64,1
Херсонська	0,05	0,01	0,01	0,09	0,08	0,03	0,1	0,04	0,19	0,09	0,63	0,14	0,55	0,78	0,21	2,99	35,1
Хмельницька	0,00	0,01	0,00	0,10	0,01	0,01	0,03	0,01	0,00	0,01	0,04	0,03	0,16	0,44	0,16	1,01	11,9
Черкаська	0,04	0,01	0,01	0,11	0,24	0,06	0,26	0,05	0,12	0,27	0,46	0,41	0,23	0,00	0,13	2,40	15,7
Чернівецька	0,03	0,02	0,01	0,08	0,01	0,01	0,03	0,01	0,05	0,05	0,38	0,03	0,00	0,47	0,67	1,86	10,2
Чернігівська	0,02	0,00	0,01	0,13	0,03	0,03	0,05	0,13	0,23	0,05	0,42	0,07	0,20	0,39	0,21	1,98	24,1
Київ	1,00	1,00	1,00	1,00	0,85	1,00	0,68	1,00	0,49	0,66	0,13	0,38	0,70	0,17	0,28	10,33	51,5

* Розраховується Держстатом України згідно методики розрахунку сумарного індексу інновацій, затвердженої наказом №368 від 28.12.2015 р.
(http://ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2015/368/met_rsii.zip)

Найбільша кількість одиниць, які відображають максимальне абсолютне значення показників інноваційності промисловості, притаманна Києву та Харківській області (шість та п'ять максимальних значень серед регіонів України відповідно). У Києві найбільше організацій, які здійснювали НДДКР та дослідників, задіяних у їх виконанні, найвищі витрати на виконання НДДКР та інноваційну діяльність, найбільша кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю протягом 2012-2014 років, найбільша кількість впроваджених інноваційних технологічних процесів. У Харківській області найбільше промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю та впроваджували інновації у 2017 р., найбільша кількість найменувань впроваджених інноваційних видів продукції та кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, у т.ч. за межі України. Серед інших регіонів – лідерів «другого ешелону» варто назвати Запорізьку область, де за підсумками 2017 р. спостерігається найвищі частки інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції та фахівців, які працюють на інноваційно активних підприємствах. Дещо несподівано до цього спису потрапила і в цілому найменш інноваційна Луганська область, найбільший відсоток підприємств якої мали інноваційного партнера у країнах Європи. Інтегральний коефіцієнт інноваційності діяльності промислових підприємств коливається від 1,01 у Хмельницькій області до 10,33 у Києва (рис. 7.2).

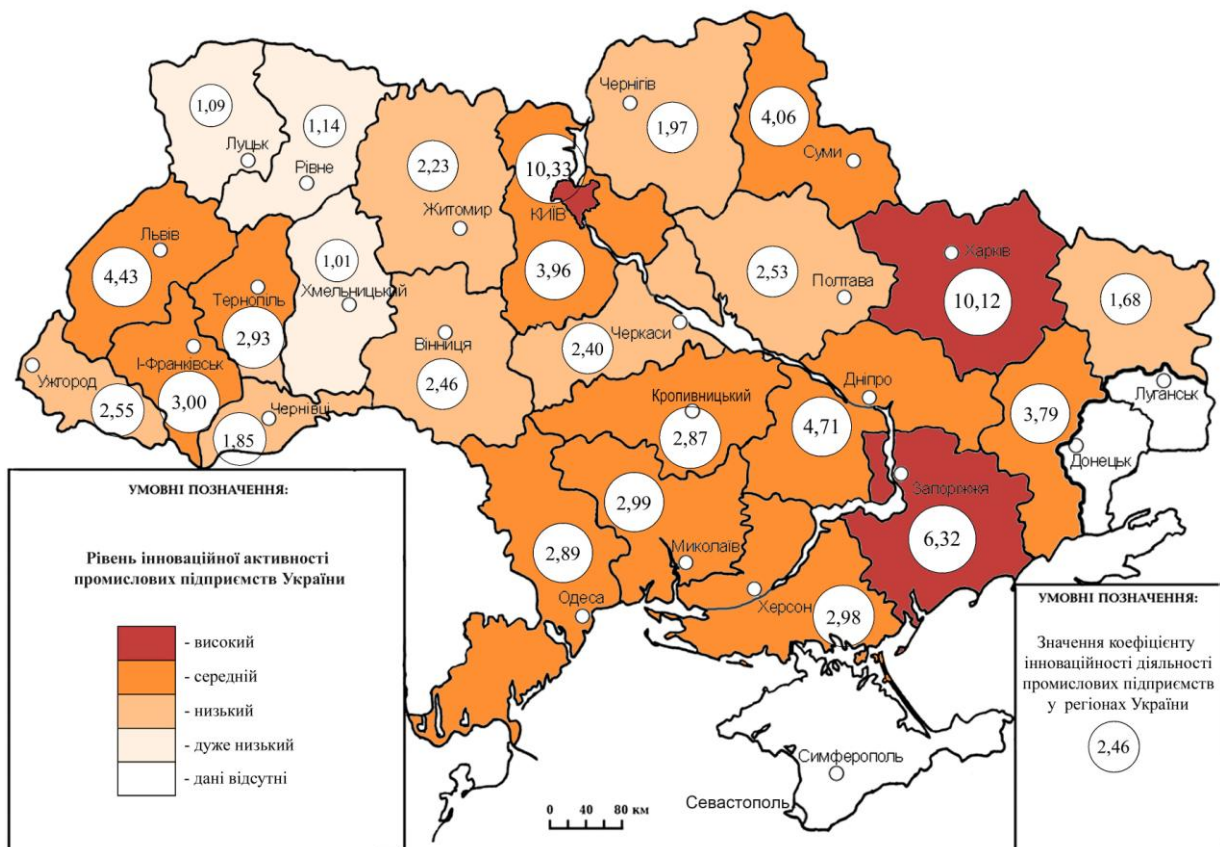

Рис. 7.2. Географія інноваційної діяльності промислових підприємств України

Якщо говорити про "лідерів" і "аутсайдерів" нашого регіонального рейтингу, то після Києва до чільної групи входять Дніпропетровська, Запорізька та Харківська області. Нижня частина рейтингу складається з аграрних областей: Хмельницької, Волинської, Рівненської. Одразу слідом за ними розташувалася Луганська область, промисловість якої внаслідок окупації зазнала найбільших втрат.

Висновки. Як бачимо, інноваційна діяльність промислових підприємств має регіональну детермінованість і взагалі є складним та нерівномірним (асиметричним) у своїх господарських і територіальних проявах економічним та суспільно-географічним процесом. Отримані нами результати загалом узгоджуються з тими, які подає Державна служба статистики України, розраховуючи свій «сумарний індекс інновацій» [10], хоча й дещо відрізняються від них. Згідно останнього найбільш інноваційною є діяльність промислових підприємств Дніпропетровської області, Києва і Харківської області, а найменш інноваційними були підприємства Чернівецької, Волинської і Хмельницької. Донецька область згідно цього індексу розташовується нижче Луганської, хоча за нашими розрахунками має бути навпаки.

Аналіз інноваційної діяльності промислових підприємств України вказує на невисоку якість інновацій, слабкі ринкові стимули для розвитку наукоємного виробництва й незначний попит на інновації. Більша частина витрат на виконання науково-технічних робіт здійснюється власними силами організацій і спрямовується на оплату праці робітників (у 2017 р. 53,5% від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності), тоді як витрати на придбання устаткування склали лише 659,1 млн. грн. (4,9%).

Питома вага загального обсягу витрат на інноваційну діяльність у ВВП України за підсумками 2017 р. становила 0,45%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,16%, не досягаючи порогового значення (понад 0,9 % ВВП), починаючи з якого наука може істотно впливати на розвиток економіки [11]. Така ситуація не відповідає практиці розвинених країн, де на дослідження і розробки спрямовуються значні фінансові ресурси. Наприклад, частка витрат на НДДКР у ВВП країн ЄС-28 в середньому становила 2,03%, досягаючи максимальних значень у Швеції – 3,25%, Австрії – 3,09%, Німеччині – 2,94%, Данії – 2,87%, Фінляндії – 2,75%, Бельгії – 2,49%, Франції – 2,25%. Хронічне недофінансування сфери НДДКР підриває цілісність її структури, продовжує виснажувати кадровий потенціал: упродовж 2007-2017 рр. років чисельність дослідників скоротилася на 24,7%, а порівнюючи із 1995 р. – майже на 60%.

Список використаних джерел

1. Azara G., Ciabuschi F. Organizational innovation, technological innovation, and export performance: The effects of innovation radicalness and extensiveness International. *Business Review*. 2017. Vol. 26, Issue 2. P. 324-336. DOI: 10.1016/j.ibusrev.2016.09.002

2. Ачкасова Т. А. Географизация стадий инновационного процесса (на примере современной обрабатывающей промышленности) : автореф дис. ... канд. геогр. наук : 25.00.24 – Экономическая, социальная, политическая и рекреационная география. Москва, МГУ имени М. В. Ломоносова, 2012. 23 с.
3. Бабурин В. Л., Земцов С. П. География инновационных процессов в России. *Вестн. Моск. ун-та. Сер. 5. География*. 2013. №5. С. 25–32.
4. Doloreux D., Parto S. Regional innovation systems: Current discourse and unresolved issues. *Technology in Society*. 2005. №27. P. 133–155.
5. Karabulut A. T. Effects of Innovation Types on Performance of Manufacturing Firms. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2015. Vol. 195 (3). P. 355–1364 DOI: 10.1016/j.sbspro.2015.06.322
6. Корнус А. Деіндустріалізація чи постіндустріалізація: проблеми типології регіонів України. *Часопис соціально-економічної географії*. 2014. Вип. 16. С. 117–122.
7. Корнус А. О. Географічні аспекти трансформації галузевої структури промисловості України. *Сучасні тенденції розвитку регіонів, підприємств та їх об'єднань* : колективна монографія / Нац. металург. академія України ; за ред. Л. М. Савчук, Л. М. Бандоріної. – Дніпро : Пороги, 2018. Розділ 1, глава 1.1. С. 5–15.
8. Корнус А. Терціаризація економіки регіональних соціогеосистем України. *Часопис соціально-економічної географії*. 2015. Вип. 19 (2). С. 94–102.
9. Корнус А. О. Трансформація третинного і четвертинного секторів економіки регіонів України. *Системи прийняття рішень в економіці, техніці та організаційних сферах: від теорії до практики*: монографія / за заг. ред. Г.О. Дорошенко, М.С. Пашкевич; М-во освіти і науки України; Харк. ін-т фінансів, Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ: НГУ, 2014. Розділ 3, глава 3.5. С. 236–244.
10. Наука, технології та інновації : веб-сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html (дата звернення: 25.11.2018).
11. Підоричева І. Ю. Інноваційна діяльність в промисловості України: проблеми, ризики, напрями активізації. *Наука та інновації*. 2014. Т.10 (5). С. 61–68. DOI: 10.15407/scin10.05.061
12. Rajapathirana R. P. J., Hui Y. Relationship between innovation capability, innovation type, and firm performance. *Journal of Innovation & Knowledge*. 2018. Vol. 3, Issue 1. P. 44–55. DOI: 10.1016/j.jik.2017.06.002
13. Соціально-економічний стан України : наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця. Київ : НВЦ НБУВ, 2009. 687 с.
14. Walkera R. M., Chenb J., Aravind D. Management innovation and firm performance: An integration of research findings. *European Management Journal*. 2015. Vol. 33, Issue 5. P. 407–422. DOI: 10.1016/j.emj.2015.07.001

Корнус, А.О. Географія інноваційної діяльності промислових підприємств України [Текст] / А. О. Корнус // Стратегічне управління системною стійкістю національної інноваційної системи: колективна монографія / за ред. проф. Прокопенко О. В., доц. Омеляненко В. А. – Суми: Триторія, 2019. – Розділ 7. – С. 122-131.